

FONDS B i j z o n d e r e JOURNALISTIEKE PROJECTEN

JURYRAPPORT M.J. BRUSSEPRIJS 2014

Afgelopen maanden klonk her en der een requiem voor het boek en de boekhandel. De roemloze ondergang van de winkelketen Polare stond daarvoor symbool.

De jury van de M.J. Brusseprijs 2014, de prijs voor het beste journalistieke boek van afgelopen jaar, heeft weinig van deze ondergangsstemming gemerkt. Maar liefst 145 boeken kwamen op onze tafel terecht. Dat aantal is op zichzelf overigens geen bewijs voor het floreren van het journalistieke boek. Want die 145 boeken waren bij lange na niet allemaal bestemd voor de Brusseprijs. Het leek er soms op dat uitgevers simpelweg hun hele non-fictie-fonds hadden opgestuurd in de hoop dat hun koe zo wel eens een haas zou kunnen vangen.

Welnu, daar is de jury niet ingetrapt. Boeken die buiten de toch al zeer ruime criteria van de prijs vielen, hebben we niet in onze beschouwingen betrokken.

Het viel de jury op dat veel journalisten zich ook afgelopen jaar hebben gestort op geschiedschrijving. Op de contemporaine geschiedschrijving uiteraard, omdat 'oral history' voor journalisten nu eenmaal het instrument bij uitstek is. Qua thematiek was het spectrum weer breed: van spionage tot kolenmijnen, van biografieën tot reisverhalen, van voetbal tot oorlog in Nederland tot in Polen.

Met geschiedschrijving is uiteraard niets mis, zeker niet als dat op een verantwoorde journalistieke manier gebeurt. Maar de M.J. Brusseprijs is daarvoor volgens deze jury niet primair bestemd. De Brusseprijs is er om een boek te eren dat met journalistieke middelen tot stand is gekomen en dat ook journalistiek belang heeft. Het moet daarbij ook gaan om boeken die niet alleen vragen opwerpen maar ook antwoorden geven. Journalistiek is immers iets anders dan literatuur.

De prijs is dus bedoeld voor boeken die actuele en dringende maatschappelijke kwesties aan de orde stellen en die bijdragen tot meer inzicht hierin.

Dat is de reden dat de jury een groot aantal boeken uiteindelijk toch terzijde heeft gelegd, hoezeer deze boeken ons ook bekoorden of zelfs raakten. Het zou voor de uiteindelijk laureaten niet eerlijk zijn als we de titels en auteurs bij naam en toenaam zouden noemen. Maar weet dat we zeker een

tiental boeken met pijn in het hart terzijde hebben gelegd, in de hoop dat andere jury's van andere prijzen ze wel willen en kunnen laten meedingen naar de eer.

De shortlist die de jury vorige maand bekend heeft gemaakt bestaat daarom alleen uit boeken die hier en nu gewicht hebben. Uit boeken die de dagelijkse nieuwsstroom extra reliëf geven of begrijpelijker maken. Kortom, uit boeken die de lezer inzicht en houvast bieden om haar/zijn eigen tijd beter te interpreteren.

De jury heeft daarbij – in alfabetische volgorde van de auteur – het volgende overwogen.

Marcel van Engelen: *Het kasteel van Elmina* (De Bezige Bij). Het kasteel van Elmina heeft een duidelijke geschiedeniscomponent maar gaat niet louter en alleen over het verleden. Met veel gevoel voor historische en eigentijdse nuance behandelt Marcel van Engelen een hoogst actueel thema, dat rond 5 december steevast de kop op steekt. De auteur treedt in zijn onderzoek buiten de geijkte paden en rafelt zijn controversiële onderwerp zorgvuldig uiteen, waarbij hij weet weg te blijven van zowel de platitude als de (voorspelbare) polemieken. Dat is een verademing. In *Het kasteel van Elmina* slaagt Marcel van Engelen er overtuigend in geschiedschrijving en journalistiek in één hand te nemen. Het resultaat is een opzienbarend, onthullend en leerzaam boek.

Kees Kooman: *Eerlijk over later* (Bertram + De Leeuw). *Eerlijk over later* is het product van een nauwgezet, relevant en bij uitstek journalistiek onderzoeksproject. Kees Kooman heeft uit en te na uitgeplozen hoe de voormalige beurslieveling Aegon zich in de vaart der volkeren omhoog liet stuw en hoe de verzekeraar te pletter viel. De auteur schetst een historisch en psychologisch beeld van het ondernemingsklimaat in het Nederland van na de Koude Oorlog, een klimaat waarin het product en de klant allengs steeds meer ondergeschikt werden aan de beurshandel zelf. Ook na vijf jaar kredietcrisis blijft dat patroon verbazingwekkend. *Eerlijk over later* is een mooie volgende stap in een nog maar korte traditie die begon met journalistiek onderzoekswerk naar Philips en ABN Amro.

Ariejan Korteweg: *Surplace* (De Geus). Veel correspondenten komen terug van hun post en schrijven dan een boek, waarin jaren ervaring worden samengebond. Slechts weinig oud-correspondenten slagen daarin zo goed als Ariejan Korteweg in dit boek over Frankrijk. In *Surplace* komen verleden en heden onnadrukkelijk, maar daarom des te overtuigender samen. De auteur zoekt en vindt continue feiten, beelden en ontwikkelingen die contrasteren met het stereotiepe beeld dat over Frankrijk bestaat. Juist door zijn geschiedenis heeft Frankrijk toekomst. *Surplace* is ook een echt boek, geen bundeling artikelen met een nietje er doorheen.

Fokke Obbema: *China en Europa* (AtlasContact). China is al wat de klok slaat. Maar Fokke Obbema heeft met *China en Europa* een dubbelslag willen slaan, een comparatief onderzoeksverslag naar de wisselwerking tussen beide continentale supermachten. Fokke Obbema blijft daarbij dicht bij zijn journalistieke normen en waarden. Hij stelt vragen en probeert die te beantwoorden, in een consequent volgehouden objectiverende stijl zonder veel opsmuk en andere flauwekul. Het resultaat is een hoogste relevant en urgent boek dat een thema behandelt waarmee elke lezer bijna dagelijks heeft te maken: of en hoe 'wij' in Nederland en Europa kunnen omgaan met de terugkeer van een oude mogendheid die wij waren vergeten.

Eva Vriend: *Het nieuwe land* (Balans). Van de boeken op de shortlist heeft *Het nieuwe land* het meest bescheiden perspectief. Hier geen grote greep, wat niet wegneemt dat de jury buitengewoon enthousiast was over deze geschiedenis van de polders in de Zuiderzee. *Het nieuwe land* is een rustig en sympathiek geschreven boek, waarin alle instrumenten van de journalistieke geschiedschrijving worden gebruikt: archiefonderzoek, oral history, eigen waarneming en analyse. Eva Vriend vult een opmerkelijke lacune in de contemporaine vaderlandse geschiedschrijving – een curieuze lacune omdat drooglegging toch bij uitstek een bron van nationale trots is – en schetst een treffend beeld van het steekspel tussen een bedisselende overheid en ambitieuze landverhuizers die vaker wel dan niet buiten de boot vielen. Velen waren geroepen, slechts weinigen uitverkoren. De parallel die Eva Vriend trekt tussen het soms hardvochtige systeem om nieuwe boeren te selecteren voor de IJsselmeerpolders, en het huidige systeem om immigranten al dan niet tot Nederland toe te laten, overtuigde de jury.

In de confrontatie tussen en afweging van deze vijf boeken heeft de jury zich uiteindelijk laten leiden door de volgende criteria. 1. De hedendaagse relevantie van het onderwerp. 2. De uniciteit én zorgvuldigheid van het gedane onderzoek. 3. Een analytische kracht die zo veel toevoegt aan het dagelijkse journalistieke werk dat ze een apart boek rechtvaardigt. 4. Het verrassingselement en/of de meeslependheid van het inhoudelijke verhaal.

U hoort. De jury is enthousiast over de shortlist: die lijst toont een rijk palet aan journalistiek boekenwerk. Elke jury zegt het en deze jury ook: de keuze was ingewikkeld. Om die complexe afweging iets draaglijker te maken, heeft de jury besloten om, naast de winnaar, ook een boek een eervolle vermelding te gunnen. Het juryreglement staat dat toe, bleek uit onderzoek.

Die eervolle vermelding is voor *Surplace* van Ariejan Korteweg. *Surplace* is volgens de jury als correspondentenboek een modelboek, een zowel compositorisch als analytisch ijzersterke beschouwing waarmee de auteur zijn eigen correspondentschap met terugwerkende kracht van een nieuwe dimensie voorziet. Impliciet beantwoordt hij bijvoorbeeld de al zo lang prangende vraag waarom Frankrijk al decennia poogt de Europese Unie zo Frans mogelijk te maken: omdat het zelf niet kan veranderen.

Maar de eigenlijke M.J. Brusseprijs 2014 plus prijzengeld gaat naar een boek waarin engagement, nauwkeurigheid, moed en relativeringsvermogen samenkomen. Naar een boek dat gaat over de concrete pijnlijke geschiedenis van de slavenhandel die het heden kleurt maar die niet op het conto van één historische partij kan worden geschreven. Naar een boek dat de mentaliteitsgeschiedenis rondom slavernij vanuit verschillende perspectieven onthult en verheldert. Kortom, naar *Het kasteel van Elmina* van Marcel van Engelen.

Jury van de M.J. Brusseprijs

Beatrijs Ritsema, Carla Joosten en Hubert Smeets.

Amsterdam, 9 april 2014.